

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. Стаття містить результати дослідження методологічних, історико-педагогічних і методичних аспектів університетської педагогічної освіти. Виявлені тенденції розвитку вітчизняної і зарубіжної університетської освіти лягли в основу цілісної концепції професійно-педагогічної підготовки студентів університетів, яка реалізована в дослідно-експериментальній роботі.

Аннотация. Статья содержит исследование методологических, историко-педагогических и методических аспектов университетского педагогического образования. Выявленные тенденции развития отечественного и зарубежного университетского образования легли в основу целостной концепции профессионально-педагогической подготовки студентов университета, которая реализована в опытно-экспериментальной работе.

Annotation. The article contains the research of methodological, historical, pedagogical and methodical aspects of the university pedagogical education. The discovered regularities of development of native and foreign university education made the basis of integral conception of professional-pedagogical training of students of university. The main ways of development of pedagogical education in classical universities of Ukraine are established and their expert evaluation is held.

Реалізація авторської концепції університетської педагогічної освіти в процесі експериментальної роботи містить визначення змісту і структури організаційно-методичної системи підготовки студентів до педагогічної діяльності, яка розроблялась з урахуванням основних тенденцій розвитку університетської педагогічної освіти в Україні і за кордоном. У статті розглядаються загальна логіка і технології експериментальної роботи на засадах особистісно орієнтованого та індивідуально-творчого навчання студентів.

Зміст аналітико-констатуючого етапу дослідження склали такі напрями роботи: аналіз традиційного досвіду організації педагогічного процесу в університеті; анкетування та опитування студентів-випускників щодо їх спрямованості на педагогічну діяльність; проведення та аналіз аудиторних занять і педагогічної практики студентів; анкетування фахівців, які закінчили університет, керівників органів освіти щодо рівня професійно-педагогічної підготовки випускників університету.

У ході аналітико-констатуючої частини дослідної роботи було виявлено: у випускників класичних університетів низький рівень знань з основ психології та педагогіки, вони відчували утруднення при формулюванні свого ставлення до педагогічних проблем сучасної школи; більшість з них (74,8%) не вміли сформулювати педагогічні задачі і знайти оптимальні варіанти їх розв'язання; 82,4% важко давалося застосування отриманих знань на практиці, їх судження часто мали побутовий характер, а від педагогіки, психології та методики навчання вони очікували універсальних і готових рецептів; у діяльності молодих фахівців (69,7%) переважав формальний підхід: вони не розв'язували задач, спрямованих на розвиток особистості учня. Значна частина молодих учителів (89,6%) не вміла визначити особливості розвитку окремих учнів і класного колективу, діагностувати причини відхилень і визначати шляхи їх подолання.

Аналіз результатів аналітико-констатуючої частини дав змогу зробити висновки про те, що традиційна система професійно-педагогічної підготовки студентів класичного університету не відповідає сучасним вимогам суспільства і школи, не працює на майбутнє. Виникла потреба у розробці перспективної методичної системи, спрямованої на формування готовності студентів університету до педагогічної діяльності. Реалізація методичної системи у ході формуючого експерименту включала п'ять умовно виділених та логічно пов'язаних етапів.

Перший етап - формування спрямованості особистості студента, яке пов'язане з систематичним засвоєнням нової психолого-педагогічної інформації, оволодінням певним обсягом теоретичних понять, законів, закономірностей, принципів, що вводять майбутнього вчителя в *гуманістичну педагогіку*. З метою реалізації програми експерименту було створено й апробовано навчально-методичний комплекс, що складається з підручника педагогіки, розробок інтегративних технологій проведення теоретичних і практичних занять з педагогіки, психології, методики навчання. Показником завершеності етапу виявилась сформованість мотивів, інтересів і потреб студентів у педагогічній діяльності як результат усвідомленого вибору своєї майбутньої професійної кар'єри.

Другий етап - формування основ професійного мислення, що містить визначення пріоритету науково-педагогічних знань і особистісну потребу в них, оволодіння системою узагальнених педагогічних понять та їх інтеграцію з практикою. Цей етап спрямовано на розвиток здатності студента висунути й обґрунтувати на теоретико-експериментальному рівні власний підхід до розв'язання частково-пошукових педагогічних задач. Педагогічна задача розглядається, з одного боку, як основа цілісно-спрямованого педагогічного процесу, що несе в собі всі його істотні ознаки, з другого - як специфічна система, обов'язковими компонентами якої є вихідний стан предмета задачі та модель, що відтворює такий стан. Підсумком цього етапу особистісно професійного становлення є сформованість у студентів експериментальних груп елементів системного бачення педагогічного процесу, результатів навчання і виховання.

Третій етап - формування елементів педагогічної культури як невід'ємної складової загальної культури особистості. Цей процес пов'язано з розвитком потреби і здатності сприймати, переробляти і використовувати історико-педагогічну інформацію для розв'язання проблемних педагогічних задач. Критерієм сформованості педагогічної культури є вміння студента обґрунтувати мету, завдання, планувати, організовувати, здійснювати і оцінювати власний варіант роботи. Рівень виконання системи завдань на аудиторних і практичних заняттях є показником готовності до самостійної праці, якості засвоєння навчальної інформації, яка необхідна для педагогічної діяльності.

Четвертий етап - формування основ педагогічної майстерності - передбачає рефлексію власної навчально-виховної діяльності, трансформування прийомів навчальної і дослідницької роботи в «освітньо-педагогічні вміння», закріплення установки на професійний саморозвиток і самовдосконалення, а також спеціалізацію, вибір галузі й профілю педагогічної діяльності, стосовно яких відбувається формування професійної майстерності. Показником успішного завершення етапу є досягнення відповідного рівня педагогічної майстерності за умови постійного прагнення до самоконтролю, самоаналізу та самооцінки.

П'ятий етап - формування професійного самовизначення, оформлення концептуальних задумів, орієнтованих на педагогічну сферу, розвиток творчості майбутнього педагога. Критеріями є оцінка готовності до навчально-виховної роботи в існуючих соціальних умовах, забезпечення позитивної динаміки в оволодінні педагогічними, методичними і дослідницькими способами дій, теоре-

тико-експериментальна діяльність, спрямована на втілення елементів власної концепції професійного зростання. Підсумком цього етапу є курсові та дипломні роботи студентів, статті в журналах і збірках наукових праць, участь у всеукраїнських і міжвузівських олімпіадах з педагогіки, конкурсах на кращу студентську роботу, факультетських і загальноуніверситетських науково-практичних конференціях, вступ до аспірантури.

Відповідно до мети і завдань кожного етапу застосовувались різні технології їх підготовки до педагогічної діяльності. Впроваджувались технології особистісно орієнтованого, індивідуально-творчого, контекстного навчання, формування системи узагальнених прийомів навчальної і педагогічної праці, розвиваючих кооперацій, розв'язання педагогічних задач. Використано методи створення Я-концепції, автобіографічний, написання педагогічної казки, розробки і захисту дослідницьких програм вивчення особистості учня та його розвитку в шкільному колективі, авторської школи, авторської педагогічної концепції.

Реалізація комплексу цих технологій і методів сприяла формуванню у студентів індивідуального стилю мислення, навчальної і педагогічної діяльності. Експериментальна перевірка розробленої методичної системи, яка враховувала основні тенденції розвитку університетської педагогічної освіти, показала ефективність її застосування при формуванні у випускників університету готовності до педагогічної праці.

Експериментальні дані отримані на основі вивчення та порівняння результатів навчально-педагогічної діяльності 360 студентів Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Контроль здійснювався за допомогою *констатуючих зрізів*, які проводилися на першому, третьому, п'ятому етапах з метою виміру особистісного і професійного зростання студентів контрольних і експериментальних груп. Було визначено зміст контрольних завдань, завдяки яким фіксувався відповідний розвиток, а рівень їх виконання став показником динаміки готовності студентів до професійно-педагогічної діяльності. Використовувалося дев'ять видів завдань: 1) вивчення особистості учня, складання його психолого-педагогічної характеристики та розробка індивідуальної програми виховання; 2) вивчення класного колективу, написання характеристики соціального розвитку колективу, окремих груп, класу в цілому; 3) аналіз та розв'язання педагогічної ситуації, діагностика причинно-наслідкових зв'язків у виховному процесі на реалізацію суб'єкт-суб'єктних відносин; 4) аналіз і розв'язання педагогічної задачі, що містить комплекс суперечностей і потребує аналізу їх внутрішніх причин; 5) аналіз спостережень уроку (позакласного заходу) з наступною розробкою авторської цілісної моделі його проведення; 6) проведення уроку (фрагмента уроку) з демонстрацією засвоєних методів, форм, засобів навчання, педагогічних технологій; 7) проектування і проведення циклу уроків і позакласних заходів під час педпрактики, які відповідають сучасним вимогам щодо цілісного педагогічного процесу; 8) розробка і захист програм науково-методичного дослідження з описом наукового апарату, виділення основних етапів дослідно-експериментальної роботи та їх змісту; 9) обґрунтування концепції майбутньої педагогічної діяльності, складання перспективного плану особистісного і професійного розвитку.

Рівень виконання студентами контрольних завдань оцінювала комісія у складі трьох компетентних експертів - представників кафедр педагогіки, психології і методики. Склад і кількість експертів зумовлювались комплексністю змісту контрольних завдань та складністю математичної обробки результатів контрольних зрізів. Змістовий і математичний аналіз виконаних студентами контрольних завдань визначалися репродуктивним (1-3 бали), творчо-репродуктивним (4-6 балів) і творчим (7-9 балів) рівнями. Оцінка фіксувалась у протоколах, виводилось се-

реднє арифметичне значення результатів виконання контрольних завдань кожним піддослідним і групою. Для визначення значущості розрізнення вираховувалась Z - оцінка. Результати проведення комплексних завдань обчислювались за допомогою програми для ЕОМ під назвою "ЗРІЗ". Кількісні результати заключного етапу формуючого експерименту відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати заключного етапу формуючого експерименту									
Контрольні завдання									
Середній бал	ЕК КГ	1	2	3	4	5	6	7	8
		9							
		6.73	7.83	7.20	7.06	8.90	7.60	7.70	6.96
		3.66	3.23	4.20	3.13	4.90	4.20	4.06	3.03
Z - оцінка		2.80	2.82	2.83	2.87	2.87	2.85	2.86	2.91

Графік 1. Результати заключного етапу формуючого експерименту

Результати заключного етапу формуючого експерименту свідчать про суттєвий приріст оцінок, отриманих студентами експериментальних груп. Це відбилося у Z - оцінці, котра є показником значущості засвоєння професійно-педагогічних знань і вмінь, характеризує високий коефіцієнт розходження між показниками в експериментальних і контрольних групах (від 2.27 до 2.91).

Крім кількісних показників, завершальний період формуючого експерименту відзначався значним зростанням ряду якісних показників діяльності студентів: ініціативності, творчої самостійності, що виявилось в оперативному пошуку шляхів розв'язання навчальних задач, широкому перенесенні досвіду в умови, які можуть змінюватися, розгорнутих судженнях про цілісну організацію і здійснення власної пізнавальної діяльності, об'єктивному оцінюванні її результатів. У ході навчання студенти показали більш глибокі знання з педагогіки, психології, методики викладання окремих дисциплін, уміння застосовувати методи і форми навчання та виховання, трансформувати прийоми навчальної роботи в засоби розв'язання конкретних ситуацій педагогічної діяльності.

Аналіз результатів експерименту свідчить: якщо на початковому і проміжному етапах спостерігалось зростання рівня сформованості теоретичних знань, навчальних прийомів та вмінь студентів, то в заключний період переважало засвоєння технологій навчання та виховання, методів управління навчальним процесом. Студенти в процесі виконання практичних завдань і під час педагогічної практики демонстрували творчу ініціативу, вільне володіння міжпредметними знаннями, уміння застосовувати їх щодо варіативного розв'язання навчальних педагогічних завдань. Віявлений рівень володіння засобами постановки завдань, планування, організації навчально-виховної роботи, контролю, корекції, оцінки її результатів дав змогу зробити висновок про більш ефективну професійну підготовку студентів експериментальних груп.

Порівняльний аналіз результатів трьох зрізів дозволив наочно переконатися, що у досліджуваних експериментальних групах відбувалося постійне зростання рівня засвоєння міжпредметних знань. В роботі студентів спостерігалась органічність застосування теоретичних знань і практичних умінь при вивченні нового навчального матеріалу, варіативність установлення внутрідисциплінарних і міжпредметних зв'язків як однотипних, так і творчих завдань. Діяльність студентів відзначалася прагненням визначити ефективні шляхи розв'язання навчальних педагогічних задач, відібрати і використати раціональні прийоми. Отже, можна констатувати високий рівень усвідомлення студентами набутого досвіду з урахуванням конкретних умов. Усе це характеризує новий, творчий рівень готовності студентів до педагогічної діяльності.